

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ (1975)

Ήμουν 5-6 χρονών όταν πέθανε η μητέρα μου. Πέρασα τα εφηβικά μου χρόνια εσωτερικός σ' ένα σχολείο κοντά στη θάλασσα· η ζωή όμως ήταν πικρή, ακόμη και στις Σπέτσες εκείνης της εποχής. Μου άρεσε πολύ να διαβάζω αστρονομία, απομονωμένος στη βιβλιοθήκη. Και κάποτε, μέσω ενός δασκάλου, ανακάλυψα τον Όμηρο, τους αρχαίους συγγραφείς· έτσι άνοιξε για μένα η καταπακτή προς τον φιλοσοφικό λόγο.

Ήρθα στην Αθήνα και συνέχισα να μελετώ τους αρχαίους· άρχισα να διαβάζω Πλάτωνα, αρχαίους ποιητές όπως η Σαπφώ και ο Ανακρέων, μόνος μου φυσικά. Πήγαινα στον Μαραθώνα κι έκλαιγα πάνω στον τύμβο των Μαραθωνομάχων. Πήγαινα στο μουσείο και μάθαινα, αποκτούσα και σωματική επαφή με την αρχαία αισθητική. Εν τω μεταξύ, επειδή αγαπούσα τα μαθηματικά και τη φυσική, με παρότρυναν να φοιτήσω στο Πολυτεχνείο, να γίνω μηχανικός, παρότι δεν μ' ενδιέφερε. Απ' την άλλη πλευρά υπήρχε η μουσική· συνειδητοποιούσα σιγά σιγά ότι αυτό που ήθελα δεν ήταν να μάθω πιάνο ή κάτι τέτοιο, αλλά να κάνω σύνθεση, να δω πώς φτιάχνεται η μουσική, ποια είναι η διάρθρωση, πώς είναι η δομή της. Τα αποτελέσματα των εξετάσεων ανακοινώθηκαν το πρωί της 28ης Οκτωβρίου 1940. Το Πολυτεχνείο δεν άνοιξε τις πύλες του, είχαν όμως δημοσιεύσει τα αποτελέσματα κι έτσι ήξερα πως είχα περάσει. Καθυστέρησε να ανοίξει περίπου ένα χρόνο· από κει και πέρα αρχίζει και η Αντίσταση.

Εκείνη την εποχή διάβαζα Πλάτωνα, είχα πάντοτε στην

τσέπη μου κάτι μικρές στερεότυπες εκδόσεις. Μελετούσα την Πολιτεία. Η κατάσταση στην Ελλάδα ήταν τόσο ασφυκτική ώστε έπρεπε να βρει κανείς διεξόδους. Δημιουργούσα λοιπόν ένα δικό μου χώρο, εντελώς φανταστικό, ο οποίος βρισκόταν σε σύγκρουση με την πραγματικότητα. Και αυτή η σύγκρουση ήταν πράξη – ο κίνδυνος θανάτου στις διαδηλώσεις. Ήταν και ιδεολογία διότι στα μαρξιστικά κείμενα που κυκλοφορούσαν εκείνη την εποχή – με την παράξενη, άκαμπτη, δήθεν δημοτική τους γλώσσα – διάβαζα, καταλάβαινα και αποδεχόμουν τις θέσεις του μαρξισμού· τις έβλεπα ως ένα είδος παραμόρφωσης των πλατωνικών ιδεών. Ενστερνιζόμουν τις θέσεις περί ισοτιμίας των πολιτών, περί ελευθερίας του ατόμου. Δεν καταλάβαινα τις θέσεις τακτικής του, δηλαδή την πάλη των τάξεων. Αυτά ήθελα να διακρίνω στο μαρξισμό και αυτά ήταν που με έκαναν να ενταχθώ στο ΕΑΜ. Έγινα μαρξιστής από τις ανάγκες της καθημερινότητας, από την πάλη και κυρίως επειδή διέκρινα ένα γεφύρωμα με τον πλατωνισμό. Έτσι άρχισε και η δράση μου στο οργανωτικό πλαίσιο του Πολυτεχνείου και κατόπιν στο Κομμουνιστικό Κόμμα. Ήμουν στην οργάνωση του Πολυτεχνείου μαζί με τον Κώστα Φιλίνη, τον Γρηγόρη Φαράκο. Και αναμείχθηκα σε όλους τους αγώνες, έγινα μέλος της Πανσπουδαστικής Επιτροπής, γραμματέας της ΕΠΟΝ Πολυτεχνείου το '43-'44.

Έφυγα από την Ελλάδα το 1947. Λιποτάκτης από το στρατό, από το Χαϊδάρι. Ήταν η εποχή που άρχιζαν οι εκτοπισμοί στη Μακρόνησο και η κομματική γραμμή, θυμάμαι, ήταν «ανοικτή». Δηλαδή όποιος ήθελε μπορούσε να πάει στο βουνό να βρει τον Μάρκο, όποιος ήθελε μπορούσε να μείνει στα αστικά κέντρα για παράνομο αγώνα, άλλοι μπορούσαν, αν ήθελαν, να πάνε στο στρατό. Καθώς ήμουν τραυματισμένος, σκέφτηκα πως αν πήγαινα στο στρατό θα έβγαινα βοηθητικός κι έτσι θα μπορούσα ίσως να ξεφύγω. Το έσκασα και καταδικάστηκα σε θάνατο.

Την απόφαση να φύγω, ωστόσο, την είχα πάρει από παλιότερα. Λίγο πριν από την Απελευθέρωση, το 1943, είχα συζητήσει με φίλους μου, τον Νικία τον Σταυρουλάκη –τον έλεγαν «αμίλητο» γιατί όποτε τον έπιαναν και τον βασάνιζαν δεν έλεγε ποτέ λέξη–, τον Λεωνίδα τον Κύρκο και άλλους· τους ανακοίνωσα ότι είχα αποφασίσει να σταματήσω την πολιτική δράση διότι, ουσιαστικά, ήμουν μουσικός· ήθελα να συνεχίσω τη μουσική, που την είχα αφήσει, και για μένα δεν υπήρχε άλλη λύση. Δεν ήξερα το είδος της μουσικής που επρόκειτο να κάνω, ήθελα απλώς να ζω με τη μουσική, κάνοντας μουσική, μελε-

Ο Ιάννης Ξενάκης
πριν τραυματιστεί
στα Δεκεμβριανά.

τώντας συνεχώς, όχι μόνο ακούγοντάς την. Το σημαντικό ήταν πως είχα αποφασίσει ότι για να υπάρξω ως άτομο έπρεπε να κάνω μουσική. Αλλιώς δεν θα ήμουν τίποτε. Ήταν ένα πραγματικό πάθος, εσωτερικό, που σιγά σιγά έβγαине στην επιφάνεια, δεν ήταν κάτι δεδομένο εξ αρχής. Οι φίλοι με κατάλαβαν.

Αισθανόμουν βεβαίως ένα είδος χρέους έναντι των συναγωνιστών και των συντρόφων που είχαν σκοτωθεί. Ένα χρέος για τον αγώνα που είχα εγκαταλείψει. Ήθελα να επιστρέψω, πίστευα όμως πως εάν γυρνούσα πίσω θα με απορροφούσαν οι πολιτικοί αγώνες και δεν θα μπορούσα να κάνω μουσική. Έπειτα η Ελλάδα, εκείνα τα χρόνια, ήταν τελείως απομονωμένη είχε τελειώσει ο πόλεμος και οι καταστροφές ήταν μεγάλες.

Ήθελα να ταξιδέψω, να μάθω ό,τι δεν θα μπορούσα να μάθω στην Ελλάδα. Η Γαλλία ήταν η πρώτη χώρα στην οποία, κατά τη γνώμη μου, άξιζε να πάει κανείς εκείνη την εποχή, καθώς ήταν η πρώτη χώρα όπου υπήρχαν κομμουνιστές στην κυβέρνηση. Τελικώς έμεινα στη Γαλλία. Ήθελα να σπουδάσω, ταυτόχρονα, θεωρητική φυσική, αρχαία φιλοσοφία και μουσική.

Έπρεπε όμως και να ζήσω. Ήμουν πρόσφυγας. Έκανα λοιπόν υπολογισμούς υποστυλωμάτων και τις νύχτες μελετούσα μουσική κι αναζητούσα έναν άνθρωπο να μου τη διδάξει. Ήμουν ήδη μεγάλος, 27-29 χρονών, όλοι μου έλεγαν: «Είσαι πολύ γέρος, παιδάκι μου, δεν δουλεύεις καλύτερα ως μηχανικός ή έστω ως αρχιτέκτονας; Βγάλε χρήματα και μετά, όταν φτάσεις στα 40, θα μπορέσεις να κάνεις ό,τι θέλεις». Δεν τους άκουγα. Στην αρχή δεν υπήρχε τίποτε, μόνο μεγάλη πίκρα, ορισμένες γνώσεις και αναμνήσεις. Μετά συνάντησα τον Ολιβιέ Μεσιάν και του έδειξα ό,τι είχα κάνει. Μου είπε πως δεν είχα ανάγκη σπουδών και ότι μπορούσα να κάνω ό,τι θέλω στη μουσική· ήταν η πρώτη και μόνη φορά που έλεγε κάτι τέτοιο. Το πρώτο μου έργο προκάλεσε σκάνδαλο· το κοινό διχάστηκε. Το σημαντικό για μένα, όμως, ήταν ότι διαπίστωνα πως είχα δίκιο για το δρόμο που είχα επιλέξει.¹³